

прегледни рад
достављен: 16. 04. 2024.
прихваћен за објављивање: 23. 05. 2024.
УДК 343.985:343.431
343.123.12
351.746.2

Милица МАРКОВИЋ*

НОРМАТИВНИ ИЗАЗОВИ У УПОТРЕБИ ПРИКРИВЕНИХ ИСЛЕДНИКА ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Апстракт

У раду је извршена анализа законодавства које регулише ову важну област и са којим изазовима се сусрећу прикривени иследници у свом раду. Пре свега, ауторка у првом делу рада истиче сложеност и друштвену опасност трговине људима, презентујући између осталих и податке из извештаја Центра за заштиту жртава трговине људима за 2023. годину. Након тога, фокус се ставља на међународне правне инструменте и унутрашње законодавство који регулишу трговину људима и изазове у њиховој примени. Затим се разматра нормативна регулисаност, а потом и улога института прикривеног иследника у сузбијању трговине људима, са анализом његове ретке примене у Републици Србији и потребом за унапређењем законодавства ради ефикасније употребе института. У закључку, ауторка износи препоруке за ефикасно сузбијање трговине људима у Републици Србији, истичући значај сталног преиспитивања и усавршавања института прикривеног иследника у складу са изазовима које поставља савремени криминалитет.

Кључне речи: трговина људима, прикривени иследници, нормативни изазови, законодавство, борба против криминала.

1. УВОД

Трговина људима представља дуготрајну и сложену друштвену појаву која се утемељила на историјским институцијама ропства и експлоатације. Овај криминални феномен третира човека као робу или ствар, циљано експлоатишући његову радну снагу, знање, вештине, телесни и полни интегритет, као и идентитет, ради задовољења личних или туђих потреба, било да су у питању нагонске, здравствене или емоционалне, или ради стицања материјалне користи за себе или друге. С

* Докторанд, Универзитет у Нишу, Правни факултет, Република Србија, micimarkovic90@gmail.com, ORCID: 0009-0000-1676-8434.

обзиром на ограничене и недоступне податке, сагледавање димензија овог облика транснационалног организованог криминала изузетно је тешко.¹

Према недавно објављеном извештају Центра за заштиту жртава трговине људима за 2023. годину (преузето са сајта <https://centarzztlj.rs/statisticki-podaci/>), стање трговине људима у Републици Србији показује забрињавајући тренд пораста броја идентификованих жртава, са посебним нагласком на жене и децу.² Наведени подаци наглашавају потребу даљег јачања система заштите жртава трговине људима, интензивирања борбе против овог облика криминала, са посебним фокусом на превенцију, идентификацију и подршку жртвама, нарочито женама и деци.

Узимајући у обзир анализу доступних података, трговина људима представља најгрубље кршење људских права, која гарантује и штити унутрашње законодавство Републике Србије, али која уживају и велику заштиту у међународном праву. У светлу међународних напора да се сузбије трговина људима нормативни оквир је од кључног значаја. Први међународни документ који прецизно дефинише трговину људима јесте Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, који прати Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала (Палермо, 2000).³ Међутим, суочавање са овом појавом носи низ изазова, посебно у откривању и доказивању кривичних дела.

¹ Процене указују да је током 2001. године широм света између седамсто хиљада и четири милиона жена и деце било куповано, продавано, транспортовано и држано против своје воље у ропском односу. Неке процене чак наводе да тамна бројка износи до шест милиона жртава годишње, првенствено жена и деце. Процене Централне обавештајне агенције (CIA) указују да се у свету тренутно налази око двадесет седам милиона људи у неком од видова ропског положаја. Подаци Међународне организације рада додају да се у сваком тренутку у свету око дванаест милиона и триста хиљада људи налази на принудном раду, ропском раду, принудном дечијем раду и у сексуалном ропству. Око 80% жртава међународне трговине људима су жене и деца, а чак до 50% су малолетници. (Trafficking in Persons Report, 2006)

² У извештају из 2023. године, назначено је да је Центар примио највећи број пријава у последњих пет година. Укупно је било 168 нових пријава, а за 137 случајева покренут је поступак идентификације. Жене чине већину идентификованих жртава (72%), док је приметан значајан пораст броја деце међу њима, достижући проценат од 62%. Најчешћи облици су присила на просјачење (29,3%) и радна експлоатација (22,7%), док сексуална експлоатација, иако присутна, није најдоминантнија. Напомиње се да је проценат деце, старосне границе од 12 година, међу жртвама значајно порастао, док је општа просечна старост жртава 19 година.

³ Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људским бићима, нарочито женама и децом, који допуњава Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала наводи да појам „трговина људским бићима” значи врбовање, превозење, пребацивање, скривање и примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације”. Експлоатација обухвата као минимум, експлоатацију проституције других лица или друге облике сексуалне експлоатације, принудни рад или службу, ропство, или однос сличан ропству, сервитут или уклањање органа.(Палермо, 2000)

У овом контексту, институт прикривеног иследника постаје важан елемент у борби против трговине људима, али позитивноправна регулисаност и употреба ове специфичне истражне технике представљају комплексна питања која захтевају пажљиву нормативну обраду. Стога је кључно размотрити и решити нормативне изазове у примени прикривеног иследника, уз поштовање права и заштите жртава, али и обезбеђивања правне сигурности у процесу кривичног гоњења. У светлу наведених чињеница, овај чланак анализираће најпре сложеност трговине људима из правног угла, са посебним акцентом на кључне изазове и препоруке за ефикасно сузбијање овог облика криминала у Републици Србији употребом института прикривеног иследника.

2. ЕЛЕМЕНТИ И КАРАКТЕРИСТИКЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Трговина људима, као друштвена појава, састоји се од **три кључна елемента** који су, у складу са Протоколом о трговини људима, неопходни за постојање кривичног дела трговине људима. Ради се о радњи извршења, средству извршења и циљу извршења. **Радње извршења** подразумевају врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање лица, а национални прописи могу додатно одредити друге поступке као радње извршења. **Средства (начини) извршења** се могу прописати националним законодавством, док најчешће укључују претњу силом или употребом силе, отмицу, превару, злоупотребу овлашћења или тешких околности, као и давање или примање новца или користи. **Циљ трговине људима** може бити разнолик, а у фокусу је **експлоатација**. Најчешће се ради о сексуалној експлоатацији, присилном раду, служби, уклањању органа и другим облицима искоришћавања.

Карактеристике трговине људима су условљене њеним елементима и представљају специфичну друштвену појаву. Иако је утврђивање карактеристика једне друштвене појаве релативна ствар, најбитније карактеристике трговине људима су (Мијалковић, 2004, 177): **противправност; организованост; неморалност; распрострањеност; насилност; латентност; висока тамна бројка; повезаност са другим облицима угрожавања безбедности и криминалним радњама; недовољна проученост; транснационални криминалитет; и злочин** (Williams, 2001, 61). Поред наведеног, трговина људима се испољава кроз друге карактеристике као што су међународни криминални аспект, организовани облик криминалитета, кршење основних људских права утврђених међународним правом и кршење норми међународног права *ius cogens* карактера. (Џмиљанић, 2015, 496)

3. КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

2003. године направила значајан корак у борби против трговине људима **увођењем кривичног дела трговине људима у Кривични законик**, најпре у глави кривичних дела против достојанства личности и морала у члану **111б као посебно кривично дело** (Законик о изменама и допунама Кривичног закона Републике Србије, 2003). Потом је 2005. године, реформом Кривичног законика Републике Србије извршена, нова, веома значајна измена и допуна кривичног дела трговине људима као посебног кривичног дела у члану 388. главе XXXIV, у групи кривичних дела против човечности и других добара заштићених међународним правом.

Кривично дело трговине људима из члана **388**. Кривичног законика има основни, три посебна и пет тежих облика. Основни облик овог кривичног дела постоји када неко уз примену различитих метода врбује, превози, пребацује, скрива, прима, продаје, купује, посредује у предаји или продаји, скрива или држи лица у циљу различитих форми експлоатације. Постоје и квалификовани облици прописани ставовима 3-7 који укључују дела извршена од стране организоване криминалне групе, као и посебни облици регулисани ставовима 2, 8 и 9.

Законодавац је конкретно дефинисао ово кривично дело, што ограничава процесуирање на прописане ситуације. Ипак, у ставу 10. Кривичног законика учињен је очигледан пропуст јер је у набрајању изостављен став 7. који се односи на кривично дело трговине људима извршено од стране организоване криминалне групе. Ово може довести до неуједначене судске праксе и проблема у кривичном поступку.⁴

Било које лице може бити извршилац трговине људима, док је за кривичну одговорност учиниоца потребан директан умишљај, односно намера да се предузимањем одређене радње извршења постигне неки или више алтернативно постављених циљева.

Такође, Законик о кривичном поступку (у даљем тексту ЗКП, „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 505/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС) садржи одредбе које су значајне за откривање, доказивање и сузбијање кривичног дела трговине људима. У тој функцији, он регулише примену посебних доказних радњи (тзв. истражних техника), укључујући институт прикривеног иследника, што омогућава ефикасније спречавање и проналажење учиниоца кривичног дела.

⁴ Услед наведеног недостатка предметна законска одредба се може тумачити на начин да нема кривичног дела уколико је лице пристало да буде жртва трговине људима извршене од стране организоване криминалне групе, што никако не би смело да буде случај.

4. ПРИКРИВЕНИ ИСЛЕДНИК

Институт прикривеног иследника представља значајну посебну доказну технику, која се развила у потреби за адекватним приступом доказима које није могуће прибавити другим методама у кривичном поступку. Прикривени иследник је настао у контексту сузбијања кривичног дела организованог криминала, који представља један од најтежих облика кривичних дела, посебно у светлу међународних димензија које оно стиче.⁵

Употреба прикривеног иследника представља изузетно комплексну посебну истражну технику која захтева испуњење бројних услова и заштиту телесног интегритета лица које се појављује у улози прикривеног иследника. Применом посебних доказних радњи побољшава се ефикасност откривања и доказивања тешких кривичних дела, али се истовремено угрожавају елементарна људска права лица према којима се примењују (првенствено осумњиченог). Стога је потребан строги легалитет у примени ових мера. (Кнежевић, 2019, 327)

Одредбе важећег Закона Републике Србије (ЗКП, чл. 185, с. 2) прописују да прикривени иследник може бити одређено овлашћено службено лице органа унутрашњих послова (МУП), Безбедносно-информативне агенције (БИА) или Војнобезбедносне агенције (ВОА), а уколико то захтевају посебне околности случаја може бити ангажовано и друго лице, укључујући и страни држављанин. У случају да за прикривеног иследника буде изабрано лице које није припадник МУП, БИА или ВОА, субјект надлежан за доношење такве одлуке мора посебно образложити околности за потребу постављања таквог лица. Министар надлежан за унутрашње послове, директор БИА или директор ВОА, односно лице које они овласте одређују прикривеног иследника под псеудонимом или шифром (ЗКП, чл. 185, с. 1). Ради заштите идентитета прикривеног иследника, надлежни органи могу изменити податке у базама података и издати личне исправе са измењеним подацима, што су тајни подаци (ЗКП, чл. 185, с. 3).

5. КРИВИЧНОПРАВНИ АСПЕКТ ПРИКРИВЕНОГ ИСЛЕДНИКА

Република Србија се међу последњима прихватила незахвалног и веома тешког посла, да изнађе адекватан механизам како би се искоренио организовани криминал, што има своје и добре и лоше стране. Добро је што се компаративном анализом може учити на туђим грешкама и преузети најбоља решења, док су лоше стране што се приступило решавању ових проблема у време када је организовани криминал пустио дубоке и јаке корене, те нанео велике штете друштву и држави.

⁵ Организовани криминал се дефинише као вршење кривичних дела од стране организоване криминалне групе или њених припадника, а постојање оваквих група углавном је дубоко укоренењено у политичке и економске системе.

Конкретно, ЗКП регулише услове за одређивање прикривеног иследника члановима од 183. до 187. Према одредбама ЗКП-а примена ове мере је могућа на образложени предлог јавног тужиоца, али само ако су испуњени сви законом прописани услови за одређивање посебних истражних техника. Основни услови који морају бити испуњени укључују немогућност прикупљања доказа другим средствима или би њихово прикупљање било значајно отежано. Додатно, примена ове мере регулисана је и према врсти кривичног дела, односно може се применити само за дела за која је посебним законом одређено да поступају јавна тужилаштва посебне надлежности, као што су: Јавно тужилаштво за организовани криминал и Јавно тужилаштво за ратне злочине.

Што се тиче временског трајања, мера ангажовања прикривеног иследника траје колико је потребно да се прикупе докази, а најдуже годину дана.⁶ Међутим, по образложеном предлогу јавног тужиоца, суд може продужити трајање мере за најдуже шест месеци. Примена ове мере се прекида чим престану разлози за њену примену.

Током ангажовања, прикривени иследник подноси периодичне извештаје свом непосредном старешини, а по завршетку, сви сабрани докази и извештај се достављају судији за претходни поступак, који их затим прослеђује јавном тужиоцу.

Коначно, испитивање прикривених иследника у својству сведока у кривичном поступку у Републици Србији регулисано је одредбом члана 187. ЗКП-а. У овом случају, примењују се општа правила за испитивање сведока, са изузетком да се идентитет прикривеног иследника не открива, већ се користи шифра или псеудоним ради заштите његовог идентитета. Међутим, исказ прикривеног иследника као сведока није сам по себи довољан, већ је неопходно да се поткрепи додатним доказима, због чега није ексклузивног карактера. Наведено је неопходно у циљу поштовања принципа правичности у кривичном поступку, али се услед тога намеће питање ефикасности овог института у правном систему. Услед тога, стручну јавност је посебно заокупило питање употребе информација које су прикривени иследници добили у комуникацији са осумњиченима. Питање се тиче угрожавања права осумњичених на заштиту од самооптуживања, које Европска конвенција о људским правима не регулише директно, док је пракса Европског суда за људска права потврдила значај права на ћутање и заштиту од самооптуживања као део правичног поступка.⁷ Са друге стране, национално законодавство не пружа јасно решење о доказној снази ових информација, што оставља простор за различита тумачења. Иако

⁶ Трајање ангажовања прикривеног иследника је уређено нешто другачије у односу на трајање других посебних истражних техника, чиме се наглашава *ultima ratio* карактер и сложеност примене овог института.

⁷*L. Stariene* наводи да је пракса Европског суда за људска права заузела став да у поступку морају бити обезбеђена права одбране уз поштовање принципа „једнакости оружја“, а пре свега право да се оспори кредибилитет или исказ прикривеног иследника у ситуацији када се појављује као анонимни сведок. (2009, 281)

постоји мишљење стручне јавности да се такве информације могу користити, под одређеним условима поштовања правила о вођењу разговора са осумњиченима, постоје и ставови који сматрају да је тај поступак противан праву на заштиту од самооптуживања. (Делибашић В, 2016, 94-95)

Услед недостатка законских одредби, решење о овом питању може се потражити у судској пракси, ипак је пожељено да се ова област додатно регулише законом. Решење би требало да се фокусира на ефикасном коришћењу сазнања прикупљених од прикривених иследника, уз поштовање и заштиту основних права окривљених лица у кривичном поступку.⁸

6. ОДГОВОРНОСТ ПРИКРИВЕНОГ ИСЛЕДНИКА

Питање одговорности прикривених иследника у кривичном поступку може се посматрати кроз забрану подстрекавања на извршење кривичног дела и извршење кривичног дела за време њиховог деловања у својству прикривеног иследника. Питање одговорности је изазвало највише полемика у стручној јавности, посебно имајући у виду успешна решења у земљама англосаксонског правног система које предвиђају употребу агента провокатора и где није забрањено подстрекавање.

Иако законска одредба изричито забрањује и кажњава подстрекавање на извршење кривичног дела од стране прикривених иследника (ЗКП, чл. 185, ст. 4)⁹, постоје ситуације у пракси које нису обухваћене законом, што изазива велики број недоумица и контроверзи у правној и стручној јавности.¹⁰

Дилема произилази из потребе да се избалансира право на заштиту од самооптуживања са неопходношћу да се спрече кривична дела, као што је трговина

⁸ Приликом анализирања улоге прикривеног иследника у својству сведока, посебно треба имати у виду да је пракса показала квалитативну разлику између сведочења прикривеног иследника у односу на друге сведоке, а постоје и ситуације у којима и нема других сведока осим прикривеног иследника, или су потенцијални сведоци уплашени да сведоче.

⁹ Подстрекавање би се догодило ако би прикривени иследник својим вербалним или другим радњама код припадника криминалне групе изазвао или учврстио одлуку да се изврши кривично дело. (Илић, Матић, Бошковић, 2015, 17) Супротно томе, ако би прикривени иследник противно законској забрани подстрекавао неко лице на извршење кривичног дела, његова одговорност би се заснивала на општим правилима кривичног права. Његова улога у кривичном делу постојала би или као извршилац одређеног кривичног дела у ситуацији када само по себи подстрекавање представља посебно кривично дело, или као подстрекач у два модалитета: ако је дело на које је подстрекавао извршено или ако дело на које је подстрекавао није ни покушано, али је кривично дело чији је покушај по закону кажњив, тада би се кажњавао као за покушај кривичног дела. (Шкулић, 2018, 597)

¹⁰ На пример, полиција може спровести акцију где се прикривени иследник представи као купац недозвољених супстанци ради хапшења продавца. Иако наведене ситуације могу имати кривично-правно оправдање, према мишљењу аутора Шкулића исте нису у складу са законом, због чега је неопходно створити могућност у закону која би дозвољавала провоцирање извршења одређених кривичних дела, по угледу на слична решења у другим законодавствима.

људима. Услед тога, један део аутора подржава забрану подстрекавања сматрајући је етички исправном, аргументујући свој став претежнијим интересом заштите потенцијалних жртава у односу на процесуирање извршилаца овог дела, при чему основни циљ забране не служи отежавању рада прикривених иследника, већ осигурању правичности поступка и онемогућавању злоупотреба, како се невина лица не би нашла у ситуацији извршења кривичног дела због притиска који је на њих извршен. (Јоћ, 2009, 172) Са друге стране, има и аутора као што је професор Шкулић, који предлаже увођење законског решења које би омогућило провокацију извршења кривичних дела у одређеним ситуацијама, као што си кривична дела давања и примање мита, промет опојних дрога, организовани криминал. (Шкулић, М, 2005, 390)

Схватању аутора Шкулића приклонила се и судска пракса, где постоји толеранција према "провокацији" извршења кривичних дела, иако је то законски недозвољено. На тај начин се у пракси домаћих судова на мала врата уводи уплив агента провокатора кога познаје англосаксонски систем, док се пракса Европског суда за људска права фокусира на заштиту људских права, па анализира све околности случаја пре доношења одлуке о одговорности лица које је поступало у својству прикривеног иследника.

Све напред наведено показује сложеност овог питања у проналажењу адекватног решења између потребе за заштитом људских права и неопходности за борбом против кривичних дела. У том контексту требало би имати у виду да иако је агент провокатор иницијално недозвољен, пракса националних судова омогућава његов посредни утицај. Сходно бројним недоумицама у теорији и пракси, поставља се питање да ли је ова законска одредба сувишна или захтева адекватније дефинисање и прилагођавање сваком случају.

Насупрот томе да законодавац Републике Србије јасно забрањује подстрекавање на извршење кривичног дела од стране прикривених иследника, не постоје одредбе које регулишу њихову одговорност за извршење кривичних дела током ангажовања.¹¹ Непостојање конкретних законских одредби које регулишу одговорност прикривеног иследника за извршење кривичних дела током свог ангажмана представља значајан недостатак у правном систему, јер оставља отворено питање како треба поступити у случајевима када прикривени иследник прекрши закон у оквиру свог ангажовања. Ова празнина у законодавству оставља место за различита тумачења и приступе, што може резултовати неуједначеном судском праксом и проблемима у практичној примени института прикривеног иследника.

Услед тога, у теорији су се развила различита решења за ово питање, укључујући апсолутну неодговорност,¹² потпуну одговорност,¹³ и делимичну

¹¹У случају да прикривени иследник изврши кривично дело изван свог професионалног ангажмана, одговараће према општим правилима о кривичној одговорности.

¹²Заговорници прве тезе сматрају да прикривени иследник није одговоран и неће се кривично гонити. Упориште за став налазе у чињеници да је неминовност да прикривени иследникврши кривична дела

одговорност за извршена кривична дела, као компромисно решење.¹⁴ Претходно могуће решење Републике Србије из 2006. године предвиђало је примену института крајње нужде за прикривене иследнике који изврше кривична дела у оквиру криминалне групе (Нацрт ЗКП из 2006, чл. 153. с. 2.). Међутим, ово решење које није ступило на снагу, изазвало је бројне критике, јер примена института крајње нужде није у сагласности са својством прикривеног иследника.

На крају, ауторка заузима став да је неопходно регулисати ово питање, јер одсуство решења у погледу одговорности прикривених иследника може да доведе до већих проблема него користи у практичној примени института. Разрешење питања одговорности прикривеног иследника захтева приступ који обухвата комплексну анализу, дијалог и укључивање различитих страна и стручњака, са циљем постизања баланса између заштите права грађана и неопходности ефикасног сузбијања криминала.

7. ПРАКТИЧНА ПРИМЕНА ПРИКРИВЕНОГ ИСЛЕДНИКА У БОРБИ ПРОТИВ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Истраживање, које је ауторка спровела у периоду од јуна до новембра 2022. године за потребе израде завршног мастер рада, који је одбрањен на Правном факултету Универзитета у Нишу, 8. децембра 2022. године, указује на то да се прикривени иследници ретко ангажују у случајевима трговине људима у Републици Србији. (Марковић М, 2022, 76-80) Овај закључак поткрепљују и резултати истраживања које су спровели др Сениша Достих и Саша Гозић, где је утврђено да се трговина људима у Србији углавном не може окарактерисати као организовани криминал, што је неопходно да би се институт прикривеног иследника применио. Анализа судске праксе са сајта Врховног суда такође потврђује ретку примену прикривеног иследника у случајевима трговине људима у Републици Србији, будући

како током инфилтрације у криминалну групу, тако и током чланства у истој, што представља предуслов успешном извршењу задатка.

¹³У другом становишту брани се идеја да је прикривени иследник одговоран за кривична дела која изврши током ангажовања у том својству, јер је подстрекавање изричито забрањено, те имајући у виду да је законодавац забранио мање, забранио је и више.

¹⁴Питање делимичне одговорности прикривеног иследника настало је у контексту непостојања законских одредби, а у циљу пренебрегавања негативних последица које због тога могу проистећи. Овај процес захтева пажљиво разматрање комплексног питања одговорности прикривеног иследника за кривична дела, посебно како би делимична одговорност утицала на детектовање и превенцију криминала. Битно је спречити злоупотребе и неоправдано кривично гоњење.

да у периоду од 2015. до 2019. године, већина случајева није окарактерисана као организовани криминал.¹⁵

Резултати интервјуа са представницима тужилаштва за организовани криминал упућују на став да је законодавство адекватно регулисало употребу прикривеног иследника, али истичу ограничења његове примене у односу на врсте кривичних дела, због чега нема учесталу примену у откривању трговине људима у Републици Србији. Такође, истичу да забрана подстрекавања не умањује ефикасност прикривених иследника на терену, с обзиром на висок ниво њихове обучености. Међутим, наглашавају да институт има ограничен домет у односу на врсте кривичних дела. С друге стране, представници полиције изражавају другачије гледиште. Као највећи недостатак истичу недостатак адекватних законских одредби и проблем процене да ли је извршено подстрекавање у реалним ситуацијама на терену.

Сумирано, представници полиције и тужилаштва имају различите ставове о ефикасности и примени института прикривеног иследника. Док тужилаштво сматра да је овај институт добро регулисан и да забрана подстрекавања не умањује његову ефикасност, полиција истиче законске препреке и потребу за унапређењем законске регулативе. Ипак, неспорно је да се једна од најефикаснијих истражних техника у борби против организованог криминала, као што је институт прикривеног иследника, не примењује у откривању и сузбијању једног од најозбиљнијих кривичних дела, као што је трговина људима, због чега је неопходно да се изврше адекватне нормативне измене како би овај институт добио ширу примену у Републици Србији.

8. ЗАКЉУЧАК

Институт прикривеног иследника представља важну истражну технику у борби против трговине људима, која је данас широко примењена у развијеним државама. Међутим, у Републици Србији овај институт се практично не користи у откривању кривичног дела трговине људима. Један од разлога је што трговину људима најчешће не квалификују организованим криминалом. Ипак, то не умањује друштвену опасност овог дела, посебно уз потенцијално велики број жртава који је у константном порасту.

Употреба најбољих инструмента савремене криминалистике, укључујући институт прикривеног иследника, од изузетне је важности у борби против трговине људима. Међутим, институт има ограничену или ретку примену у Републици Србији,

¹⁵ Само је један предмет трговине људима квалификован као став 7. члана 388 од стране Тужилаштва за организовани криминал. У питању је поступак који је посебно одељење за организовани криминал, К ПО1 14/12, водило против окривљеног М. М. и др, због кривичног дела трговина људима из члана 388. став 7. у вези ст.1. и 3. Кривичног законика у саизвршилаштву.(преузето са сајта <https://www.vk.sud.rs/sr/>) Међутим, у овом случају није употребљен институт прикривеног иследника, већ друга посебна истражна техника.

што представља велики недостатак. Ауторка је мишљења да су одговарајућа правна регулатива и јасне границе активности прикривеног иследника у криминалном окружењу неопходне, а примена посебних техника као што је овај институт захтева постојање адекватних законских механизма и надзора.

У складу са тим, потребно је унапређивати законодавство и процесе употребе овог института, али и стално преиспитивати и усавршавати његову примену у складу са изазовима које поставља савремени криминал.

ЛИТЕРАТУРА

Врховни суд, Резиме чињеница изведених из значајних кривичних поступака, који су вођени у периоду од 2015. године до 2019. године у Републици Србији, <https://www.vk.sud.rs/sr/>;

Делибашић, В. (2016) Прикривени иследник. *Наука Безбедност Полиција – Журнал за криминалистику и право*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија, 81-98;

Достић С., Госић С. 2013. Трговина људима у Србији као криминални феномен. *Стручни радови, Безбедност*(3), стр. 171-188;

Законик о кривичном поступку, „Сл. гласник РС“, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 - одлука УС и 62/2021 - одлука УС;

Илић, Матић, Бошковић, 2015. *Посебне мере тајног прикупљања података у кривичном поступку – поглед из правосуђа*. Београдски центар за безбедносну политику, Београд;

Кнежевић, С. 2019. *Кривично процесно право: општи део*. Ниш: Центар за публикације Правног факултета у Нишу;

Кривични законик Републике Србије, „Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 испр. 107/2005-испр. 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014 и 94/2016;

Марковић, М. 2022. *Улога прикривеног иследника у откривању трговине људима у Републици Србији*. Мастер рад. Ниш: Правни факултет Универзитета у Нишу;

Протокол за превенцију, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом, који допуњује Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминала, „Службени лист СРЈ“ Међународни уговори, бр. 6/2001;

Статистички извештај Центра за заштиту жртава трговине људима за 2023. годину, <https://centarzztlj.rs/statisticki-podaci/>;

Цмиљанић, Б. 2015. Специфичности међународноправне норме о забрани трговине људима. *Гласник Адвокатске коморе Војводине, Часопис за правну теорију и праксу*, 86(75), стр. 491-524;

Шкулић, М., 3/2005. Прикривени иследник – законско решење и нека спорна питања, *Безбедност*;

Шкулић, М. 2018. *Организовани криминалитет*, Београд, Службени гласник.

Joh E. E. (2009). *Breaking the Law to Enforce it; Undercover Police Participation in Crime*. Stanford Law Review. Volume 62. Issue 1;

Stariene, L.2006. The Limits of the Use of Undercover Agents and the Right to a Fair Trial under article 6(1) of the European convention on human rights. *Jurisprudence*, 3(117), pp. 263-284;

Trafficking in Persons Report 2006, Realised by the Office to Monitor and Combat Trafficking in Persons;

Wiliams, P. 2001. *Organizing Transnational Crime: Networks, Markets and Huerarchies*“ in P. Wiliams and D. Vlassis, *Combating Transnational Crime: Concepts, Activities and Responses*, London and Portland: Frank Cass.

Milica MARKOVIĆ

Ph.D Candidate, University of Niš, Faculty of Law, Republic of Serbia

NORMATIVE CHALLENGES IN THE USE OF UNDERCOVER INVESTIGATORS
AGAINST HUMAN TRAFFICKING

Summary

In the paper the author has performed an analysis of how the legislation regulates this important area and what challenges undercover investigators face in their work. Primarily, in the first part of the work, the author emphasizes the complexity and social danger of human trafficking, presenting data from the report of the Center for the Protection of Victims of Human Trafficking for 2023. After that, the focus is on international legal instruments and domestic ones legislation regulating human trafficking and challenges in their implementation. Then considers the normative regulation, and then the role of the institute of the undercover investigator in suppression of human trafficking, with an analysis of its rare application in the Republic of Serbia and the need to improve legislation and the process of use. In conclusion, the author presents recommendations for effective suppression of human trafficking in the Republic of Serbia, emphasizing the importance of constant review and improvement of the institute of undercover investigators in accordance with the challenges posed by modern crime.

Key words: human trafficking, undercover investigators, normative challenges, legislation, fight against crime.